

Творча активність як показник готовності майбутніх учителів до професійної діяльності

Автор у статті "Творча активність як показник готовності майбутніх учителів до професійної діяльності" розглядає проблему формування творчої активності як показника рівня професіоналізму сучасного фахівця досліджує шляхи підвищення внутрішнього потенціалу студентів та намічає шляхи його формування.

Сьогодні входження України у світовий освітній простір та орієнтація на ринок праці, що динамічно змінюються, вимагає перегляду організації підготовки фахівців у вищих навчальних закладах. Державний освітній стандарт має забезпечити єдність освітнього простору, можливість неперервної освіти, формування нової генерації національно свідомої особистості викладача, здатного навчати й виховувати майбутнє покоління.

Сучасне соціальне замовлення висуває принципово нові вимоги до педагогічних кадрів, адже сприяти формуванню креативної особистості може тільки вчитель, який сам є творчою особистістю. Сьогодні ставити високі вимоги до майбутніх учителів, а тому підвищення якості професійної підготовки студентів, зокрема формування їх творчої активності, має бути пріоритетною проблемою вузівської освіти.

Аналіз філософських, психолого-педагогічних джерел дозволяє зробити висновок, що сучасною наукою накопичено значний фонд ідей, спираючись на які, можна успішно розв'язувати проблеми формування творчої активності студентів у ВНЗ. Ці ідеї містяться у працях Л.С.Виготського, С.У.Гончаренка, Ю.М.Кулюткіна, М.О.Лазарева, В.І.Лозової, Н.В.Палехи, Н.О.Половникової, С.О.Сисоевої, В.О.Сухомлинського, Т.І.Шамової, Г.І.Щукіної та багатьох інших. Вони зазначали, що визначальною якістю творчої особистості є її творча активність, яка розглядається як інтегративна характеристика особистості, в якій, з одного боку, відображені нові глибокі утворення у структурі особистості (творчі потреби, мотиви, вимоги), а, з іншого, – знаходять свій вираз якісні зміни в діяльності, яка стає цілеспрямованішою, продуктивною.

Вагомий внесок у теорію та практику формування творчої активності особистості предметами музичного циклу внесли О.А.Апраксіна, Л.Г.Арчажнікова, Б.В.Асаф'єв, Л.А.Баренбойм, Н.О.Ветлугіна, О.Н.Дем'янчук, Г.М.Падалка, Б.Л.Яворський та інші, які вважали предмети музичного циклу ефективним засобом творчого розвитку особистості. Вони зазначали, що творчість є проявом особистості педагога і справжнім творцем викладач стає лише тоді, коли він оволодіває передовим досвідом і свідомо ставить перед собою мету досягти більших результатів у педагогічній діяльності; що кожна розроблена метода є лише сходиною, на яку необхідно стати, щоб рухатися вперед.

Ерудиція і культура викладача впливають на формування майбутнього фахівця. Протягом останніх років проблема підготовки вчителя у педагогічному вузі досліджувалася у різних аспектах, таких як: професіограма праці вчителя (О.Г.Мороз, О.В.Киричук, Н.В.Кузьміна, В.О.Сластьонін, О.І.Щербаков та інші); психолого-педагогічні основи успішної професійної діяльності вчителя (Ш.О.Амонашвілі, О.П.Кондратюк, В.А.Карановський, Л.В.Кондрашова); динаміка процесу формування готовності випускників вищої школи до професійної діяльності (А.П.Войченко, В.Ф.Колупаєв, В.Н.Нікітенко).

Метою нашої статті є аналіз теоретичних основ формування професійної спрямованості студентів та висвітлення сутності творчої активності як показника рівня професіоналізму сучасного фахівця.

Професійна готовність є комплексною характеристикою професіоналізму майбутнього вчителя музики, яка може бути дана лише при всебічному аналізі цього утворення і як риси особистості, і як регулятора професійної поведінки, і як умови результативної педагогічної праці.

Ми вважаємо, що готовність студентів до музично-педагогічної діяльності – складне особистісне утворення яке містить у собі професійно-педагогічні погляди, музичну освіченість, виконавську культуру, захопленість музичним мистецтвом, самовладання, педагогічний оптимізм, здатність до подолання труднощів, самооцінку результатів праці, потребу у професійному самовивченні.

Основними критеріями готовності студентів до професійної діяльності є: професійна спрямованість особистості, рівень музично-педагогічної культури, професійна самостійність, творча активність, працездатність, самоудосконалення.

Вивчення питання про характеристику творчої активності як показника рівня професіоналізму сучасного фахівця неможливе без конкретизації її сутності.

У своїй роботі ми розглядаємо творчу активність як складне особистісне утворення, що виступає умовою й результатом музично-педагогічної діяльності, забезпечує нестандартний підхід і творче вирішення професійних завдань.

Змістовний аспект творчої активності як інтегративного особистісно-діяльного утворення поєднує в собі інтереси і потреби, спрямованість і схильності, рівень розвитку інтелектуальних, емоційних, волевольних якостей і дій, що обумовлюють результативність різних видів діяльності студентів.

Визначення змісту творчої активності як найважливішої риси професіоналізму сучасного вчителя музики припускає врахування особливостей студентського віку і структурних компонентів особистості студента.

Студентський вік – це період активного формування внутрішньої потреби особистості співвідносити власні прагнення з інтересами суспільства. Дослідники цього вікового періоду Б.Г.Ананьєв, О.В.Дмитрієв, М.І.Дьяченко, Л.О.Кандибович, О.М.Магюшкін, О.Г.Мороз, Г.С.Костюк, А.В.Петровський і ін. розглядають студентство як специфічну соціально-професійну групу з урахуванням їхнього особистісного місця в структурі держави, соціального знання, соціально-психологічних і політичних рис. Студенти – це відносна спільність особистостей, обумовлена домінуючою єдністю мети й завдань у справі оволодіння професією, а також ідентичними організаційними структурами життєдіяльності, що забезпечують результативність впливу усіх факторів вузівського навчально-виховного процесу.

Цілим рядом досліджень доведено, що найбільша творча активність у процесі занять музикою міститься в самостійній музичній пізнавальній діяльності, що сприяє інтенсивному мисленню, інтенсивній роботі пам'яті, увазі (О.О.Апраксина, Л.А.Баренбойм, Н.О.Ветлугіна, М.Ф.Гнесін, Г.Г.Нейгауз, Г.С.Рігіна, Б.М.Тєплов, Б.Л.Яворський, П.М.Якобсон). Саме домінування креативності в системі навчання й розвитку творчої індивідуальності студента може допомогти становленню майбутнього педагога-професіонала.

З метою вивчення мотивів активно-творчої діяльності в ході музично-педагогічної підготовки майбутніх учителів музики нами було проведено письмове опитування студентів 1-4 курсів музично-педагогічних факультетів.

У ході опитування й аналізу отриманих даних установлено, що мотивами професійного вибору студентів виявилися "інтерес до музики" – 81,6%; "інтерес до музично-педагогічної діяльності" – 76,4%; "музичні здібності" – 64,5%; "впевненість у власних знаннях і успішному складанні вступних іспитів" – 36,7%; "можливість займатися улюбленою справою" – 24,3%.

У ході опитування було встановлено, що студенти виявляють цікавість до різних видів мистецтва: музики, літератури, живопису та ін. 78,2% з опитаних студентів перевагу віддають музиці, мотивуючи тим, що музика для них не тільки професійна сфера застосування власних сил, але і, насамперед – захоплення. На перше місце 65,9% студентів ставлять музично-виконавську діяльність, а потім уже лекторську, композиторську, акторську, педагогічну.

Від рівня розвитку інтересу, його стійкості, суб'єктивної й об'єктивної детермінації залежить ступінь активності студентів у музично-педагогічній діяльності, успішність їхнього професійного зростання й досягнення високого рівня професіоналізму.

У ході дослідження нами було встановлено, що 40% студентів, які брали участь в експерименті, усвідомлюють роль творчої активності у власному професійному зростанні, але 68% з них займають пасивну позицію на навчальних заняттях, у їхній пізнавальній діяльності переважає відтворення готової інформації. Причини такої суперечності майбутні вчителі музики пояснюють браком часу, 46% з опитаних змушені поєднувати навчання з роботою, 34% студентів засвідчили невміння самостійно працювати, 43% не володіють методикою самовиховання. Була виявлена негативна тенденція ставлення студентів до музично-педагогічної підготовки з переходом на старший курс. Якщо для першокурсників мотив "цікава професія" був провідним у 81,6% опитаних, то серед третьокурсників його назвали тільки 51,5%.

Під час аналізу відвіданих занять з предметів музично-педагогічного циклу було виявлено, що на 68% з них були відсутні будь-які заходи щодо стимулювання творчої активності студентів. Причину такого становища варто шукати в невідповідності викладачів вищої школи до роботи з формування у майбутніх учителів цього важливого показника їхнього професіоналізму.

З метою визначення ступеня і характеру активності студентів їм була запропонована серія завдань. У мотиваційному компоненті творчої активності велике значення відіграє ставлення студентів до навчальних занять і музично-естетична спрямованість їхніх поглядів, переконань, інтересів. Музично-естетична спрямованість є спонукальною силою творчої активності майбутніх учителів музики. Для виявлення вираженості цього показника творчої активності нами були взяті такі критерії:

- сприйняття музичного твору;
- емоційне ставлення студентів до образного змісту музичних творів.

З метою визначення музичної сприйнятливості студентів ми запропонували їм виконати ряд завдань.

Наприклад, завдання з метою визначити сприйнятливості студентом музичного образу і втілення його в звучанні на музичному інструменті.

Студентам пропонувалося два музичних образи різних за характером для творення й треба передачі їх у виконанні на музичному інструменті (П.І.Чайковський "Баба Яга"; П.І.Чайковський "Пісня жайворонка" тощо). Завдання готується самостійно й виконується студентами на індивідуальних заняттях.

Друге завдання з метою виявити ставлення студентів до образного змісту музичних творів, що виконуються.

Для цього студенти повинні прочитати з аркуша два музичних твори середньої складності різних за характером і словесно описати музичні образи, викладені в них (Р.Шуман "Сміливий наїзник"; Р.Шуман "Перша втрага"). Завдання виконується на індивідуальному занятті під керівництвом викладача.

За показником "сприйняття музичного образу" були отримані результати: контрольна група – високий рівень – 15%, середній – 73%, низький – 12%; відповідно, експериментальна група – високий рівень – 15%, середній рівень – 72%, низький рівень – 13%.

Як бачимо, цей показник не мав істотних розходжень у контрольній і експериментальній групах.

За показником "ставлення студентів до образного змісту музичних творів" контрольна група: високий рівень – 17%, середній – 63%, низький – 20%; експериментальна група: високий рівень – 17%, середній – 72%, низький – 11%.

Розбіжність у рівнях цього показника має місце тільки за низьким рівнем в 9%. За іншими рівнями істотних розходжень не спостерігається.

Ці дані говорять про нерозвиненість у майбутніх вчителів умінь музично-педагогічної діяльності, аналізу чужого музично-педагогічного досвіду й уміння співвідносити його з власними діями.

Висновки, отримані в процесі діагностики вираженості показника творчої активності студентів – естетична спрямованість, підтвердили припущення про те, що важливим фактором у системі музично-педагогічної підготовки є мотивація, емоційно-естетична спрямованість інтересів, причому істотним є усвідомлення студентами власного професійного зростання.

Нами встановлено, що музично-педагогічна підготовка майбутніх учителів музики та динаміка рівня їхньої активності в позитивний бік перебуває в безпосередньому зв'язку і взаємозумовленості. Досягнення позитивних результатів можливе в тому випадку, якщо майбутній фахівець у навчальній роботі може знайти себе, виразити своє "Я", досягти професійного й особистого успіху.

Саме тому, на наш погляд, музично-педагогічна підготовка майбутніх учителів музики повинна бути орієнтована на особистість студента й поєднувати в собі такі компоненти:

- особистісно-гуманітарну орієнтацію завдань, змісту і способів організації навчальної роботи;
- системне бачення студентами музично-педагогічної діяльності;
- спрямованість усіх дидактичних засобів на розвиток музично-педагогічних здібностей і творчого стилю діяльності майбутніх учителів музики;
- впровадження в освітній процес педагогічного моніторингу і своєчасне діагностування рівня виявлення творчої активності студентів.

Але реалізація музично-педагогічної підготовки, яка зорієнтована на особистість студента, передбачає заміну предметного на особистісно орієнтоване навчання.

Особистісно орієнтоване навчання містить у своїй основі професійно-особистісну ситуацію, у якій необхідні всі особистісні функції майбутнього вчителя музики, коли студент сам творить і себе як фахівця, і формує власне професійне "Я". Це є процес, у якому студент реалізує свої потенційні сили, потреби, інтереси, здібності, стверджуючи свою індивідуальність і творчу активність.

Однак, проведені дослідження не є вичерпним у розробці цікавлячої проблеми. Виконана робота дозволяє побачити перспективи подальшого вивчення проблем якості підготовки сучасних фахівців, у тому числі і вчителів музики, у світлі вимог Болонського процесу. З вивченням цих питань ми пов'язуємо подальшу дослідницьку роботу з визначення шляхів підвищення якості підготовки сучасного вчителя музики і забезпечення достатнього і високого рівня їхнього професіоналізму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Выготский Л.С. Психология творчества – М., 1968. – 420с.
2. Кулюткин Ю.Н. Психология обучения взрослых. – М.: Просвещение, 1985. – 128с.
3. Лазарев М.О. Основы педагогической творчости: Навчальний посібник для пед. ін-тів / Сумський держ. пед. ін-т ім. А.С.Макаренка. – Суми: ВВП "Мрія 1" ЛТД, 1995. – 212с.
4. Лозова В.І., Троцько Г.В. Теоретичні основи виховання і навчання: Навч. посібник для студентів пед. навч. закл. / Харк. держ. пед. ун-т ім. Г.С.Сквороди. – Харків, 1997. – 338с.
5. Національна доктрина розвитку освіти у XXI столітті: Проект // Педагогічна газета. – № 7. – 2001. – С.4-6.
6. Сисоева С.О. Основы педагогической творчости учителя. Навч. посіб. – К.: ІСДОУ, 1994. – 112с.
7. Шамова Т.И. Активизация учения школьников. – М.: Педагогика, 1982. – 208с.

Матеріал надійшов до редакції "_____ "_____ 2005р.

Белоус в статье "Творческая активность как показатель готовности будущих учителей к профессиональной деятельности" рассматривает проблему формирования творческой активности как показателя уровня профессионализма современного специалиста, исследует пути повышения внутреннего потенциала студентов и намечает пути его формирования.

Below in the article "Creative activity as index of the future teachers' readiness to professional work" examines the problem of creative activity forming as professional level index of the modern specialist, investigates the ways of raising inner students' potential and outlines the ways of it's forming.

